

Мамажанова Бактыгуль Канатовна

Тилемисов Жангельды Алиевич

«Даму мүмкіндіктері шектелген балаларға арналған балалар үйі» КММ

Қазақстан, Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы

Балалар үйі тәрбиеленушілерінің коммуникативтік мәдениеттілігін қалыптастыру

Қазақстандағы жетім балалар мен ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған білім беру ұйымдарының қызметі, жетім балалар мен ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған балалардың мәселелері ғылым мен іс-тәжірибесінің әртүрлі салаларындағы көптеген зерттеушілердің: дәрігерлердің, психологтардың, педагогтардың, философтардың, социологтардың назарын аударып келді және аударуда. Олар жетім баланың әсіресе, балалар үйі мекемелерінің көмегі арқылы өмірге бейімделетін әлеуметтік-эмоциялық саладағы дамуының өзіндік тетіктерінің қалыптасуын атап көрсетеді.

Тәрбие балалардың жеке және дербес ерекшеліктеріне, дайындығы мен дәрежесіне лайық іске асырылады, тәрбие адамдардың іс-әрекеттерін ұйымдастырады. Ол үшін тәрбиеші алдын ала жасалған арнаулы жоспар бойынша тәрбие жұмысын мақсатқа бағыттап ұйымдастырып, тәрбиенің құралдары мен әдістерін және формаларын іздестіреді, оларды тиімді етіп пайдаланады. Тәрбиеші тәрбие арқылы баланың түрлі іс-әрекеттерін тиімді етіп, оның жақсы дамуына қажетті материалдарды іріктеп алады, айналадағы табиғи және әлеуметтік ортаға көзқарасын дамытады. Тәрбие жұмыстарының сара жолдарын табу нәтижесінде баланың ой-өрісі кеңейеді, эстетикалық сезімі мен талғамы артып, адамгершілік сапасы қалыптасады. Мектеп мемлекет қолындағы ақпарат құралдардың (баспасөз, радио, теледидар) көмегімен тәрбиеленушілерге тәрбие береді, сондай-ақ, мемлекеттің саясатын жүргізеді. Баланың жеке басының дамуы мен қалыптасуына ықпал ететін факторлардың ішінен тәрбие адамның дамуына орасан күшті ықпал

етіп, ортаның ықпалына белсенді әсер етіп, баланың дамуын қоғам талаптарына сәйкес бағыттап, белгілі бағытта баланың өмірі мен іс-әрекеттерін ұйымдастырады, ортадағы жағдайлардан тұлға дамуына қажетті материалдарды іріктейді, жеке бастың дамуына теріс, зиянды әсер қалдыратын жағымсыз ықпалдардан аластайды. Осы тұрғыдан келгенде тәрбие аға ұрпақтың жаңа ұрпаққа қоғамдық тарихи тәжірибені беру процесі, жаңа ұрпақты өмірге, еңбекке дайындау арқылы қоғамның алға қарай дамуын қамтамасыз ететін процесс. Сонымен, тәрбие бала дамуын бағыттайды, басқарады, сондықтан да ол — баланы қалыптастырудағы негізгі күш.

Ендеше бүгінде басты мәселе ретінде елдегі, әлемдегі үнемі өзгеріп отыратын, күрделі жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайларда өз орнын таба алатын мәдени, шығармашыл тұлғаны тәрбиелеу қажеттілігі айқындалады. Осыған байланысты өзекті әлеуметтік-педагогикалық мәселелердің қатарына тұлғааралық, мәдениетаралық коммуникация мәселесі және оның негізі - коммуникативтік мәдениет жататындығына ешкімнің дауы жоқ.

Коммуникативтік мәдениет-бұл адамның әлеуметтік тану, құрметтеу, өзін-өзі тану қажеттіліктерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін және сәтті әлеуметтену процесіне көмектесетін маңызды сапалық сипаттамалардың бірі (А.Маслоу).

Мәселе бойынша оның теориялық негіздеріне үндеу (Б. Г.Ананьев, Г. М.Андреева, А. А. Бодалев, Я. Л. Газман, И. А. Зимняя, В. А. Кан-Калик, А. В. Мудрик, В. Н. Мясищев, Н. Н. Обозов, С. Л. Рубинштейн, В. А. Сластенин, т. б.) коммуникативтік мәдениет ұғымын нақтылауға мүмкіндік береді, бұл мәдени нормалардың, мәдени білімнің, құндылықтардың жиынтығын білдіреді.

Қарым-қатынас дербес іс-әрекет түрі ретінде әрекет етеді, оның барысында өмірлік мақсаттар мен құндылықтар, моральдық мұраттар, мінез-құлық нормалары мен формалары игеріліп, жеке тұлғаның коммуникативтік

мәдениеті деңгейі артады. Коммуникативтік мәдениетті қалыптастырудың болмауы адамның жалпы эмоционалды жағдайына теріс әсер етеді (Л.С. Выготский).

Мәселе балалар үйі тәрбиеленушілеріне қатысты өзектіліне түседі. Олардың әлеуметтенуінің сәттілігі, қазіргі өмір жағдайларына бейімделуі, мазасыздықтың жоғарылау деңгейінің төмендеуі, танымдық саланың дамуы, шығармашылық қабілеттері және тағы басқалар осы балалардың коммуникативтік мәдениетінің деңгейіне байланысты (В. А.Сухомлинский, Л. Н. Толстой, К. Д. Ушинский, С. Т. Шацкий, т. б.).

Коммуникативтік мәдениеттің қалыптасуы әр түрлі әдістер арқылы жүреді: ойын жағдайлары, әлеуметтік-психологиялық тренингтер, топтық пікірталастар, арнайы курстар, театр технологиялары және т.б. бұл әдістер бірге ұйымдастырылған әлеуметтік-мәдени іс-шаралар болып табылады, бұл балалар үйі тәрбиеленушілеріне коммуникативтік білім, дағдылар жүйесін игеруге мүмкіндік береді. Коммуникативтік қабілеттердің дамуына алғышарттар жасайтын мінез-құлықтың коммуникативтік белгілері мен жеке қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Әлеуметтік-мәдени қызметтің тәрбиелік әлеуеті балаға өзінің мінез-құлқын түсінуге, қарым-қатынастың балама модельдерін дамытуға, жеке құндылықтар жүйесін қалыптастыруға көмектесуге бағытталған. Бұл тәжірибенің маңыздылығы балалар үйі тәрбиеленушілеріне қатысты екі есе артады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Зайцева Ю.Ю. Социально-культурная деятельность: проблемы, перспектива, развитие/ журнал «Вестник Казанского гос. унив-та культуры и искусства» научная статья 2007.-стр 184-187.
2. Зимняя, И.А. Педагогическая психология: Учебник для студ. Вузов пед и псих спец. / – М.: Логос, 2004.-384 с.